

**ZAMONAVIY QUROLLI TO‘QNASHUVLARDA JANG SURATINI
O‘ZGARTIRISHGA QODIR DUNYONING ZAMONAVIY RAKETLARI VA
ULARNING JANGOVAR IMKONIYATLARI**

Norqulov Akbar Farxodovich

*O‘RHXvaMUMHO fakulteti Umumqo‘shin tayyorgarlik kafedراس Otish sikli boshlig‘i –
katta o‘qituvchisi, podpolkovnik*

XXI asrda raketa texnologiyalari harbiy qudratni belgilaydigan eng muhim omillardan biriga aylandi. Ayniqsa, gipertovushli parvoz, manyovrali jangovar bloklar, yadroviy tiyib turish (nuclear deterrence) va raketaga qarshi mudofaa tizimlarini chetlab o‘tish imkoniyatlari zamonaviy raketalarni geosiyosiy raqobatning asosiy vositasiga aylantirmoqda.

RS-28 “Sarmat”, DF-41 va Trident II D5 kabi strategik qit‘alararo ballistik raketalar global yadroviy barqarorlikning asosiy ustunlaridan biri hisoblansa, “Avangard”, DF-17, “Kinjal”, “Sirkon”, Long-Range Hypersonic Weapon (LRHW) va AGM-183A ARRW kabi gipertovushli qurollar an’anaviy urush qoidalarini tubdan qayta shakllantirmoqda.

Bu tizimlar yuqori tezlik (Mach 5+), past ballistik traektoriya, faol manyovra va aniq zarba berish xususiyatlari bilan mavjud mudofaa tizimlarining samaradorligini pasaytiradi.

Ilmiy nuqtai nazardan, mazkur raketalarning “dunyoni o‘zgartirishga qodirligi” quyidagi omillar bilan izohlanadi:

Strategik tiyib turishning transformatsiyasi

Yangi avlod raketalari (masalan, “Sarmat” va “Avangard”) yadroviy tiyib turish nazariyasini yangi bosqichga olib chiqib, “kafolatlangan javob zarbasi” tamoyilini yanada mustahkamlaydi.

Raketaga qarshi mudofaani yengib o‘tish qobiliyati

Gipertovushli qurollar yuqori tezlik va manyovra tufayli mavjud PRO (ABM) tizimlari uchun deyarli oldindan bashorat qilib bo‘lmas tahdid hisoblanadi.

Qaror qabul qilish vaqtining keskin qisqarishi

Mach 8–20 tezlikda harakatlanuvchi raketalar siyosiy-harbiy rahbariyat uchun javob choralari ko‘rish vaqtini daqiqalarga, hatto soniyalargacha qisqartiradi, bu esa strategik xatolar xavfini oshiradi.

An’anaviy va yadroviy urush o‘rtasidagi chegaraning xiralashishi

“Kinjal”, DF-17 yoki LRHW kabi raketalar yadroviy bo‘lmagan holda ham strategik ob’ektlarni yo‘q qilish imkonini beradi, natijada nizolar eskalatsiyasi xavfi ortadi.

Geosiyosiy kuchlar muvozanatining qayta taqsimlanishi

AQSh, Rossiya va Xitoy o‘rtasidagi gipertovushli qurollar poygasi xalqaro xavfsizlik tizimini ko‘p qutbli, ammo beqaror holatga olib kelmoqda.

Shu ma’noda, RS-28 “Sarmat”, DF-41, Trident II D5, “Avangard”, DF-17, “Kinjal”, “Sirkon”, Long-Range Hypersonic Weapon, AGM-183A ARRW va “Oreshnik” kabi

raketalar faqat harbiy-texnikaviy yutuq emas, balki zamonaviy strategik fikrlash, xavfsizlik nazariyasi va global siyosiy muvozanatni belgilab beruvchi hal qiluvchi omillar sifatida qaraladi.

1) RS-28 «Sarmat» (Rossiya)

Rossiyaning eng og'ir qit'alararo ballistik raketasi — RS-28 «Sarmat» eskirayotgan R-36M o'rnini bosish uchun ishlab chiqilgan. Start massasi 200 tonnadan oshiq va uchish masofasi taxminan 18 000 kilometr bo'lgan bu raketa Yer yuzidagi deyarli istalgan nishonni ura oladi.

Katta foydali yuk hisobiga «Sarmat» turli xil jang jihozlanishlarini olib yura oladi, jumladan: alohida nishonga yo'naltiriladigan ajralib chiquvchi bosh qismlar va gipertovushli planerlovchi bloklar.

2) DF-41 (Xitoy)

Xitoyning DF-41 raketa tizimi yuqori universallikka ega: uni shaxtalardan, mobil ishga tushirish qurilmalaridan va ehtimol, temiryo'l platformalaridan ham uchirish mumkin. Uchish masofasi 12 000 dan 15 000 kilometrgacha.

Raketa alohida nishonga yo'naltiriladigan o'ntagacha yadroviy jangovar blokni olib yurishi mumkin. Uchirish qurilmasining mobilligi va RQM (raketaga qarshi mudofaa)ni yengib o'tish vositalari kompleksi DF-41'ga oldindan zarba berishni ham, uning jangovar bloklarini tutib qolishni ham juda qiyinlashtiradi. U Xitoyning "ikkinchi zarba" salohiyatini (second strike) va strategik tiyib turishini kuchaytirishda muhim elementga aylandi.

3) Trident II D5 (AQSh/Buyuk Britaniya)

Trident II D5 — dunyoda eng ko‘p sinovdan o‘tgan raketa tizimlaridan biri. AQShning Ohio toifasidagi va Buyuk Britaniyaning Vanguard toifasidagi suvosti kemalarida joylashtirilgan bu raketa 12 000 kilometrgacha uchish masofasiga ega va ekspluatatsion ishonchliligi yuqori.

Strategik qurol sifatida Trident II D5 ayniqsa o‘ta yuqori aniqligi bilan ajralib turadi. Doimiy modernizatsiya tufayli tizim 2040-yillargacha qurollanishda qolishi mumkin. Trident raketalari bilan qurollangan suvosti kemalari jangovar navbatchiligini olib borgani holda, barqaror va ishonchli yadroviy tiyib turishni ta’minlaydi.

4) «Avangard» (Rossiya)

«Avangard» — strategik raketa majmuasi bo‘lib, u gipertovushli planerlovchi (qanotli manyovr) jangovar bloki bilan jihozlangan qit’alararo ballistik raketaga tayanadi. Juda katta kinetik energiyaga ega bo‘lgan «Avangard» vayronkor zarba beradi.

5) DF-17 (Xitoy)

DF-17 — dunyoda birinchi bo‘lib seriyali tarzda ishlab chiqarilgan raketa tizimi bo‘lib, u dastlabdan gipertovushli blok uchun mo‘ljallangan. U o‘rta masofali ballistik tezashtiruvchi modulni manyovrli glayder bilan uyg‘unlashtiradi; glayder 2 500 kilometrgacha masofada barqaror gipertovushli parvozni saqlay oladi.

Past balandlikdagi manyovrlik traektoriyani aniqlash va kuzatib borish imkoniyatlarini jiddiy cheklaydi, shu bois DF-17 ayniqsa aviatashuvchilar, aviabazalar va mustahkamlangan infratuzilmaga qarshi samarali hisoblanadi.

6) «Kinjal» (Rossiya)

«Kinjal» — gipertovushli aviatsiya raketa majmuasi bo‘lib, asosan modernizatsiya qilingan MiG-31 qiruvchilarida qo‘llanadi. «Kinjal» gipertovushli tezlikka chiqadi va uchirish sharoitiga qarab 2 000 kilometrgacha masofaga yeta oladi. O‘ta yuqori tezlik raqibning javob berish vaqtini keskin qisqartiradi, bu esa «Kinjal»ni yaxshi himoyalangan nishonlarga qarshi ayniqsa xavfli qurolga aylantiradi.

7) «Sirkon» (Rossiya)

Avval boshda kemalarga qarshi raketa sifatida ishlab chiqilgan «Sirkon»ning quruqlikdagi nishonlarga zarba berish variantlari ham mavjud. Tezligi va parvoz profili tutib qolish ehtimolini keskin pasaytiradi, bu esa ustidagi kemalar va aviatahuvchi zarba guruhlariga uchun to‘g‘ridan to‘g‘ri tahdid tug‘diradi.

8) Long-Range Hypersonic Weapon — LRHW (Dark Eagle, AQSh)

LRHW, ya'ni Dark Eagle nomi bilan mashhur bo'lgan tizim — AQShning birinchi sinovdan o'tgan yerusti gipertovushli majmuasidir. U raketali tezashtirgich orqali uchiriladigan universal gipertovushli blokdan foydalanadi va 2 700 kilometr dan ortiq masofaga oddiy (yadroviy emas) zarba berish uchun mo'ljallangan.

9) AGM-183A ARRW (AQSh)

AGM-183A — strategik bombardimonchilar uchun ishlab chiqilayotgan aviatsiya gipertovushli raketasidir. U gipertovushli jang qismini dushmanning HHM hududlaridan tashqarida turib ishga tushirish imkonini beradi. Sinovlar gipertovushli tezlikka chiqishni va taxminan 1 600 kilometrlik masofani tasdiqlagan.

10) «Oreshnik» (Rossiya)

«Oreshnik» — xuddi shu nomdagi oʻrta masofali ballistik raketaga ega mobil raketa majmuasidir, u ajralib chiquvchi jangovar qismga ega. Raketa ham yadroviy, ham yadroviy boʻlmagan jangovar kallak bilan jihozlanishi mumkin.

Koʻrib chiqilgan raketa tizimlari zamonaviy urush xarakteridagi siljishni namoyon qiladi. Tezlik, manyovrlik va jangda barqarorlik strategik qudratning asosiy koʻrsatkichlari sifatida miqdoriy ustunlikni siqib chiqaryпти. Бу технологиялар кенгайиб боргани сари стратегик барқарорликни сақлаб туриш тобора қийинлашади.

